

ra u kući ili vani (u dvorištu, na livadi, na ulici itd.). I u ovom poglavlju nalazimo nekoliko primjera ritmičkog kazivanja koje ide uz pojedine igre, uz opis igre. Posljednje je poglavlje vrlo kratak zaključak u kojem se naglašava kako dječji folklor pored svoje sasvim specifične uloge vuče podrijetlo i vrlo uske i bliske veze s ostalim dijelom tradicijske, narodne, usmene umjetnosti uopće.

Dubravka Poljak

Ljubinko Radenković, Narodne basme i bajanja. Udruženi izdavači: IRO »Gradina« Niš, NIRO »Jedinstvo« Priština, NIRO »Svetlost« Kragujevac, Niš 1982, 528 str.

Impozantna zbirka sadrži čak 630 primjera s hrvatskosrpskog jezičnog područja (uz nekoliko makedonskih primjera). Uvodni autorov tekst o mjestu i značenju narodnih bajanja u tradicijskoj kulturi u jedanaest točaka iznosi bitna obilježja basmi i bajanja. Bajanja su dio tradicijske kulture koji je pokrivaio širu oblast od današnje medicine — bajanja su dodirivala sva bitna područja ljudskog života. Iako su proizvod mitsko-magijskog mišljenja, spojena su s praktičnim postupcima liječenja i psihološkim djelovanjem na bolesnika. Riječ je o (u tajnosti čuvanim) verbalnim tvorevinama za ponovno uspostavljanje narušenog reda, s naglašenim ritmom i čvrstom strukturom, određenim pravilima izvedbe. Basma pripada magiji, a ne religiji, ona je uvijek djelotvorna ako se ispravno njome poslužimo. Radenković piše o »programu« bajanja, koji sadrži vrijeme i mjesto bajanja, rekvizite (ili grupe rekvizita) i ponašanje sudionika u bajanju (često »antiponašanje«). Dvije su vrste bajalica (bajača) — jedni samo prenose od ljudi naučeno znanje i tako komuniciraju s natprirodnim silama, dok su drugi u mladosti nadahnuti (u stanju groznice, između života i smrti) znanjem bajanja i u izravnoj su vezi s nadljudskim bićima. Tre-

ću grupu čine oni koji se bave ga-tanjem i vraćanjem (pogađanjem i proricanjem sudbine), a koji se ponekad bave i bajanjem. Istim tekstom može se bajati od više bolesti, neki imaju za svaku bolest poseban tekst, dok neki opet slobodno modificiraju tekst za pojedine slučajeve. Sve bolesti mogu se podijeliti na one izazvane demonskim bićima i na one koje izazivaju ljudi zlim očima i opasnim riječima, što onda omogućava urocima da prodru u poremećenu strukturu. Protiv uroka postoje preventivna bajanja i drugi postupci. Ustaljeni kompleksi brojeva dio su klišeja narodnih bajanja, a trijada je i stalni element kompozicije basme. Rasprostranjeno je i bajanje koje se zasniva na odbrojavanju (od 1 do 9 i obrnuto). Bajanje može biti vezano uz različite magijske postupke, od kojih neki pripadaju imitativnoj magiji, a drugi djeluju na principu *pars pro toto* (često uz »dijaloška« bajanja). Vidljiv je utjecaj kršćanstva (narodito apokrifnih tekstova) na narodna bajanja. Pravoslavna je crkva tolerantnija od katoličke kad su u pitanju narodna vjerovanja. Dio bajanja su i stare magijske formule i zapisi (dosta nejasna podrijetla) koji su internacionalni — i inače su bajalički sadržaji često prelazili iz jedne kulture u drugu; postoje i zajedničke forme bajanja pojedinih grupa naroda, koje upućuju na njihovo zajedničko podrijetlo, a javljaju se i zajednički motivi. Autor u bajanjima vidi ostatke poganskih molitava i zaklinjanja, magiju koja za razliku od religije ne osmišljava sudbinu određenog etnosa nego rješava konkretne, pojedinačne probleme. Bajanja su specifičan dio magije, ona uglavnom rješavaju sukobe između socijalnog i nesocijalnog, ljudske kulture i nečistih sila. O religijskim pravilima brinu se muškarci, a bajanja su obično u sferi ženske djelatnosti.

Basme u zbirci podijeljene su na bajanja protiv zmije; bajanja protiv raznih bolesti i stanja; djevojačke basme; one koje čine da bi djevojke bile lijepe i voljene; na bajanja pro-

tiv prirodnih nepogoda, bajanja protiv štetočina, za lov, protiv lopova i na dječje basme. Osim uvodne studije, tekstova basmi, napomena i komentara, knjiga sadrži i bibliografiju narodnih bajanja, rječnik manje poznatih riječi i grupa riječi, registar i sažetke na ruskom i engleskom jeziku.

Ivan Lozica

Slavjanskij i balkanskij folklor. Obrjad, tekst. Redakcionnaja kolegija: **L. N. Vinogradova, Ju. I. Smirnov, N. I. Tolstoj.** »Nauka«, Moskva 1981, 280 str.

Riječ je o redovnom izdanju Instituta za slavistiku i balkanologiju Akademije nauka SSSR. Knjiga je posvećena odnosu folklornih tekstova i obreda, a posebno se bavi onim folklornim oblicima koji nastavljaju najstarije slavenske tradicije, često upućuju na indoevropsko podrijetlo i sadrže pretkršćanske elemente. U tome se posebno ističu tzv. sitni oblici folklor.

Knjiga sadrži osam radova. J. I. Smirnov piše o tendenciji komparativnih istraživanja folklor, L. N. Vinogradova daje zapadno-istočno-slavenske paralele djevojačkih gatanja o udaji unutar godišnjeg ciklusa običaja. U petom nastavku bilježaka o slavenskoj religiji N. I. i S. M. Tolstoj bave se zaštitom od tuče u dragačevskom i drugim srpskim krajevima. A. V. Gura piše o lasici (*Mustela nivalis*) u slavenskom folkloru. O. A. Ternovskaja opisuje narodne predodžbe o kukcima, L. G. Barag obrađuje istočno-slavenske i druge priče o borbi na mostu (AaTh 300 A), a N. L. Ručkina piše o geneškim vezama akritskog epa i klefatskih pjesama. Drugi tekst J. I. Smirnova u ovoj knjizi, o epici Polesja, nastao je na temelju novijih istraživanja (1975. godine).

Zbornik je zamišljen kao folkloristički prilog proučavanju stare sla-

venske duhovne kulture, kao pomoć historiografiji i arheologiji u istraživanju slavenske etnogeneze i u tom je smislu vrlo informativan.

Ivan Lozica

Tvrtko Kulenović, Pozorište Azije. Prolog, velika edicija, Zagreb 1983, 232 str.

Pročitavši u sadržaju naslove poglavlja o kojima će u knjizi biti riječi ostajemo iznenađeni njihovim rasponom. Od Uvoda u kojem je riječ o duhu Azije preko Pregleda u kojem je riječ o onom što nam nagovještava naslov knjige do **Problema i poređenja** koji se osvrću na teorije o postanku kazališta, na tragediju i njezin izostanak u azijskim tradicijama, na glazbu, na azijske utjecaje u zapadnom kazalištu te na kraju na estetiku recepcije očekivali smo dosljednost i ujednačenost u izvođenju teme. Ali »... bogatstvu oblika, boja, zvukova azijskog pozorišta, ... više bi odgovarao jedan slobodniji esejistički tretman nego stroga naučna interpretacija... Stoga, ovaj pregled pristupom temi nije istorijski i hronološki, nego opet, kao i u ranijoj knjizi, teorijski i estetički, ali je po načinu na koji se ostvaruje slobodnije esejistički, a po odnosu prema građi više subjektivan« (str. 7).

Tako knjiga nije postavljena problemski a niti znanstveno što bi pretpostavljalo kako dosljednost i ujednačenost metode tako i stručnost i dobro poznavanje predmeta s ciljem barem korektne deskripcije. Kako je nešto od toga izostalo, možemo reći da je upravo ta metodologija lišena metode dopustila autoru »licentiju poetiču« koja se na žalost ne temelji na građi čak ni subjektivno, nego se temelji na proizvoljnom povezivanju autorovih uvida u predmet o kojem je riječ.

No pođimo redom!

Poglavlje **Duh Azije** počinje podnaslovom **Srce i mozak** kojim se želi upozoriti na već svima dobro poz-